

НОВЫ ФАРМАТ:

інфармацыя змяняе свет

УЖО нікога не здзіўляюць электронныя кнігі і базы даных, Zoom-канферэнцыі, віртуальныя музейныя экспазіцыі і экскурсіі. Дзякуючы дапоўненай рэальнасці ствараюцца макеты разбураных замкаў і палацаў. Гісторыкі аб'ядноўваюцца з айцішнікамі, каб ствараць новыя прадукты, якія могуць выкарыстоўвацца ў музеях, у адукацыйным працэсе, у турызме. QR-коды і мабільныя праграмы дапамагаюць турыстам больш даведацца пра пэўныя гістарычныя аб'екты.

Асобныя рэсурсы змяшчаюць фатаграфіі помнікаў, сядзіб, палацаў, старых могілак, успаміны сведкаў падзей, аўдыя- і відэазапісы, на якіх бабулькі спяваюць народныя песні, «занатавана» іх традыцыйная гаворка. Праз сеціва можна весці пошук блізкіх, там з'яўляюцца спісы герояў і ахвяр вайны, рэпрэсаваных асоб. Аблічбоўваюцца архівы, слоўнікі, карты і нават фальклорныя бабінныя запісы, якія старанна збіраліся беларускімі вучонымі-фалькларыстамі. Бясспрэчна, новыя тэхналогіі спрыяюць таму, што ў сучаснікаў расце цікавасць да гісторыі і культуры сваёй краіны. Але як яшчэ яны могуць змяняць асяроддзе і нас саміх? І як не заблытацца ў такім масіве інфармацыі?

З 2004 года дзейнічае беларуская «Вікіпедыя», ужо створаны дзясяткі тысяч артыкулаў. Віртуальная прастора паўняецца матэрыяламі, прысвечанымі гістарычным падзеям і выдатным асобам нашай краіны, але наколькі можна давараць інфармацыі з сеціва? Інтэрнэт дае магчымасць выказацца ўсім. У выніку даволі часта размываюцца межы паміж экспертнымі і неэкспертнымі ведамі.

Праблема яшчэ і ў тым, што напісаны аматарам інтэрнэт-артыкул, у якім інфармацыя можа падавацца фрагментарна, з акцэнтамі на нейкіх «смажаных» дэталюх, а то і зусім скажацца, часта набірае больш праглядаў і «лайкаў», чым тэкст, прысвечаны гэтай жа тэме, але зроблены прафесійным гісторыкам. І трэба ўжо падумаць пра тое, як абараніць (а можа, і накіраваць) дзяцей і моладзь, якія адказы на пытанні, звязаныя з гісторыяй, шукаюць у інтэрнэце. Сёння беларускія ВНУ і інстытуты Нацыянальнай акадэміі навук выдаюць вялікую колькасць кніг і маюць свае электронныя рэсурсы, але трэба яшчэ шмат шчыраваць над тым, каб яны былі запатрабаваныя

ў карыстальнікаў і, самае галоўнае, каб да іх звярталіся педагогі і вучні.

Тэхналогіі мяняюць погляд на гісторыю, на метады даследавання і прэзентацыі даных. Сёння ўжо гавораць пра з'яўленне новай дысцыпліны — лічбавай гісторыі. Сучасныя магчымасці, калі можна аналізаваць вялікія аб'ёмы інфармацыі, дазваляюць убачыць нешта большае, чого не заўважалі раней, глядзець на праблемы глабальна, вызначаць пэўныя заканамернасці ў развіцці чалавецтва.

За мяжой ужо вядуцца дыскусіі пра лічбавую гісторыю. Адна з іх звязана з даступнасцю інфармацыі. Вялікая колькасць персанальных звестак знаходзіцца ў архівах, але што будзе, калі гэтыя даныя будуць пераведзены ў лічбу і выкладзены ў сеціва? Як абараніцца чалавеку, які жадае застацца незаўважаным у гісторыі, не хоча, каб звесткі пра яго сваякоў трапілі ў агульны доступ, як рэалізаваць права на забыццё? Шмат пытанняў і наконт таго, як інтэрпрэтаваць новыя веды і працаваць з крыніцамі, вызначаць, якія з іх прыдатныя для аналізу.

○ Магчымасці

«Нацыяналка» прапануе...

Больш за чатыры тысячы нумароў часопісаў, што выходзілі ў міжваенныя гады, сталі даступныя анлайн. Нацыянальная бібліятэка Беларусі запрашае пазнаёміцца з імі на сваім рэсурсе.

Сёння ў электроннай калекцыі «Беларуская літаратурная спадчына. Часопісы 1919—1939 гадоў» змешчана 270 найменняў перыядычных выданняў, што выходзілі на тэрыторыі БССР і Заходняй Беларусі. Сярод іх — «Нёман», «Маладняк», «Узвышша», «Наш край», «Мастацтва і рэвалюцыя», «Працаўнік асветы», «Штэрн», «Рунь», «Польмя», «Заходняя Беларусь», «Беларускі летапіс», Znicz, выданні для дзяцей, моладзі і жанчын.

Калі пагартыць адсканіраваныя старонкі, можна адчуць, чым жылі нашы папярэднікі, якія тэмы хвалявалі маладых літаратараў, вакол якіх выданняў яны гуртаваліся. Вы даведаецеся, як развівалася прамысловасць, якімі прыладамі і тэхнікай карысталіся сяляне, наколькі шырокі быў кразнаўчы рух, калі па вуліцах Мінска пабеглі першыя трамваі, як выглядаў Дом урада і як будаваўся студэнцкі гарадок БДУ, якія святы і як адзначалі, з якімі цацкамі гулялі малыя ў дзіцячых садках, як жанчыны змагаліся за свае правы, чым швейная фабрыка «Кастрычнік» уражвала замежную дэлегацыю, як працавалі лікпункты, што адказвалі за ліквідацыю непісьменнасці, якую касметыку і іншыя тавары можна было набыць, якое ў тыя часы было надвор'е і многае іншае.

Вялікая ўвага ўдзялялася ў тагачаснай прэсе дзецям і моладзі. Абмяркоўваліся школьныя праграмы, настаўнікі дзяліліся сваімі напрацоўкамі і прапонамі, узнімалі пытанні аб тым, якой павінна быць вучэбная праграма, не забываліся не толькі на палітычнае, але і на палавое выхаванне падлеткаў. Дзяцей прывучалі да сацыяльна адказнай працы, дзейнічала многа гурткоў. Дарослыя нават хваляваліся, ці не перагружаны малыя рознымі карыснымі заняткамі.

У той час актыўна развіваўся стаханавы рух, але з публікацый вынікае, што ўдарна людзі працавалі не толькі за ідэю: у 1930-я гады найлепшыя работнікі атрымлівалі грашовыя прэміі і рэчавыя ўзнагароды (гэта магло быць паліто, мэбля, швейныя машыныка). Былі свае стымулы і ў школьнікаў — напрыклад, мне сустрэўся здымак, на якім піянерку за выдатную вучобу каталі на самалётце.

Электронная калекцыя часопісаў вартая ўвагі ўсіх, хто цікавіцца гісторыяй, культурай, эканомікай, медыцынай, а таксама карысная супрацоўнікам архіваў і музеяў, кразнаўцам, настаўнікам.

Для зручнасці карыстальнікаў выданні падаюцца па прадметных рубрыках: «Адукацыя і выхаванне», «Ахова здароўя і медыцынскія навукі», «Кразнаўства», «Палітыка і грамадства», «Эканоміка», «Статыстыка», «Сельская гаспадарка», «Мастацтва» і іншыя. Часопісы, прысвечаныя літаратуры і літаратуразнаўству, знаходзяцца ў розных раздзелах у залежнасці ад таго, дзе яны выдаваліся: на тэрыторыі Заходняй Беларусі, у БССР ці за мяжой.

○ Ініцыятыва

Як змяніць жыццё і захаваць гістарычныя аб'екты?

Неабыякавыя і творчыя жыхары Брэста шукаюць новыя шляхі захавання і папулярнасці спадчыны. Грамадскія арганізацыі ствараюць новыя прадукты і сэрвісы, звязаныя з гісторыяй, культурай горада, якія могуць выкарыстоўвацца ў тым ліку ў турыстычнай галіне і ў сферы адукацыі. Яны ж ладзяць гарадскія фестывалы ды іншыя мерапрыемствы. Нават на суботнікі гараджане збіраюцца дзякуючы інтэрнэту — ініцыятыва сфарміравалася вакол навіннага партала. Так, бернардынскі манастыр, што знаходзіцца на тэрыторыі Брэсцкай крэпасці, быў абнесены агароджай, каля яго паставілі шылду.

Абуджаць любоў да роднага горада дапамагаюць экскурсіі. Мясцовыя даследчыкі распрацоўваюць новыя маршруты. Напрыклад, адзін з іх прысвечаны гарадской спадчыне 30-х гадоў мінулага стагоддзя. Валанцёры ініцыятывы «Брэсцкі канструктывізм» інвентарызавалі больш за сто аб'ектаў, пабудаваных у горадзе ў міжваенныя гады, стварылі анлайн-базу даных, нанеслі аб'екты на карту і склалі даведнік па архітэктуры Брэста гэтага перыяду. У выніку мясцовыя жыхары сталі цікавіцца такімі аб'ектамі, больш ашчадна да іх ставіцца і клапаціцца пра тое, як іх захаваць.

Новыя, сучасныя фарматы накіталі хакатонаў дапамагаюць прыцягнуць аўдыторыю, з якой не так проста працаваць, — моладзь.

«Мы ствараем пляцоўкі і праекты, дзе ўзаемадзейнічаюць прадстаўнікі розных структур: грамадскіх арганізацый, медыя, бізнесу, мясцовых улад. Гэта спроба выбудаваць дыялог, абмеркаваць сумесны кірунак дзейнасці», — дзеліцца намеснік дырэктара фонду «Развіццё Брэсцкай крэпасці» Аліна ДЗЕРАВЯНКА. Актывісты далучаюцца да даследаванняў, працуюць у расійскіх архівах, а здабытай інфармацыяй

Віртуальнае падарожжа па Брэсцкай крэпасці.

дзеляцца з супрацоўнікамі Брэсцкага мемарыяльнага комплексу і размяшчаюць яе ў сеціве.

Менавіта ў Брэсце былі прадуманы праекты, якім няма аналагаў. Новыя прадукты ўзніклі на стыку розных дысцыплін, у тым ліку мастацтва і сучасных тэхналогій. На аснове архіўных дакументаў быў створаны аўдыяспектакль-гід, прысвечаны трагічнай падзеі Другой сусветнай вайны — знішчэнню брэсцкай яўрэйскай абшчыны (у той час яна налічвала больш за 20 тысяч чалавек). Дзякуючы спецыяльнай мабільнай праграме турыст арыентуецца па карце, на якую нанесены аб'екты яўрэйскай спадчыны ці звязаныя з ваеннай гісторыяй, што захаваліся да нашага часу, а ў навушніках чуе галасы з мінулага. Аўдыяспектакль створаны на аснове ўспамінаў рэальных сведкаў падзей, яго агучылі прафесійныя акцёры. Летась праект Brest Stories Guide быў прызнаны адным з найлепшых падчас конкурсу «Спадчына ў дзеянні», які праводзіў ICOMOS (Міжнародны савет па захаванні помнікаў і слаўтасцяў).

Сёння брестаўчане актыўна працуюць з дапоўненай рэальнасцю, спрабуюць стварыць макеты манастыроў сярэднявечага горада. Дзякуючы новым тэхналогіям, можна будзе гуляць па сучасным горадзе і бачыць, як ён

выглядаў у папярэднія стагоддзі.

Мясцовы дабрачынны Фонд развіцця Брэсцкай крэпасці таксама запрашае ў віртуальнае падарожжа па аб'ектах фартыфікацыі XIX стагоддзя, дзе звычайна не вядзецца турыстаў. Матэрыялы для віртуальнага падарожжа па Брэсцкай крэпасці падрыхтаваны з выкарыстаннем архіўных звестак.

Клапоцяцца ў рэгіёне і пра захаванне нематэрыяльнай культурнай спадчыны — на спецыяльным інфармацыйным партале размяшчаюць запісы, якія збіраюць на Палессі. Так фарміруецца карта дыялектаў.

Актывісты ўпэўнены: нават тым аб'ектам, якія сёння малавядомыя і заняўдзаныя, таму што на іх не хапае грошай, можна дапамагчы — варта толькі прыцягнуць да іх больш увагі за кошт простых прадуктаў. Ужо створаны календар і турыстычны маршрут па малавядомых сядзібах і аб'ектах Брэсцкай вобласці.

Пастаянная прысутнасць у сацыяльных сетках дазваляе фарміраваць супольнасць людзей, неабыякавых да гарадской спадчыны.

Грамадскія арганізацыі шукаюць новыя шляхі прыцягнення рэсурсаў для таго, каб здзяйсняць добрыя справы. Гэта можа быць, напрыклад, краўдфандынг ці супрацоўніцтва з бізнес-структурамі, калі пэўны працэнт ад продажу тавараў і паслуг адлічваецца на культурныя праекты.